

TFRS 15 - MÜŞTERİ SÖZLEŞMELERİNDEN HASILAT STANDARDININ FİNANSAL RAPORLAMAYA ETKİSİ: BİST 100 ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hakan ÖZÇELİK

Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman A.B.D.
hakanozcelik@sdu.edu.tr

Süleyman BAYRAKCIOĞLU

Arş. Gör. Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman A.B.D.
suleymanbayrakcioglu@sdu.edu.tr

TFRS 15 - MÜŞTERİ SÖZLEŞMELERİNDEN HASILAT STANDARDININ FİNANSAL RAPORLAMAYA ETKİSİ: BİST 100 ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZ

Finansal raporlama kalitesini artırmak ve uluslararası muhasebe uygulamalarında standardı yakalamak için finansal raporlama standartları geliştirilmiştir. İşletmelerin temel performans göstergelerinden olan hasılat standardı ile ilgili olarak çok sayıda standardın varlığından kaynaklı karmaşıklığı ortadan kaldırmak ve hasılat işlemlerinde tekdüze uygulamaları geliştirmek amacıyla TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı geliştirilmiştir. Araştırmanın amacı; TFRS 15 standardının uygulanması ile birlikte, uygulamadan etkilenen sektörlerin ve uygulamanın finansal raporlama üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Araştırma kapsamında BİST 100 şirketlerinin finansal raporları incelenerek TFRS 15 standardının etkilerini açıklayan şirketler tespit edilmiştir. Finansal raporlar üzerinde yapılan içerik analizinde, TFRS 15 standardının uygulamasından ulaştırma, haberleşme, teknoloji, enerji, imalat, mali kuruluşlar ve perakende sektörlerinin farklı düzeylerde etkilendiği tespit edilmiştir. TFRS 15 standardı uygulamasının Cari Oran, Aktif Devir Hızı, Aktif Kârlılık Oranı ve Özkaynak Kârlılık Oranı üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir. Özkaynak Oranında ise % 10 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Finansal Raporlama, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı, Finansal Oranlar.*

***JEL Sınıflandırması:** M41, M48.*

IFRS 15 - EFFECT OF REVENUE FROM CUSTOMER AGREEMENTS ON FINANCIAL REPORTING: A RESEARCH ON BIST 100

ABSTRACT

Financial reporting standards have been developed to increase the quality of financial reporting and to achieve the standard in international accounting practices. IFRS 15 Revenue from Customer Contracts Standard has been developed in order to eliminate the complexity caused by the existence of many standards regarding the revenue standard, which is one of the main performance indicators of the enterprises, and to develop uniform practices in revenue transactions. Purpose of the research; With the implementation of the IFRS 15 standard, it is the investigation of the sectors affected by the application and the effects of the application on financial reporting. Within the scope of the research, the financial reports of BIST 100 companies were examined and the companies that explained the effects of the IFRS 15 standard were determined. In the content analysis on financial reports, it has been determined that the transportation, communication, technology, energy, manufacturing, financial institutions and retail sectors are affected at different levels by the application of the IFRS 15 standard. It has been determined that the application of IFRS 15 standard does not cause a statistically significant difference on Current Ratio, Asset Turnover Ratio, Asset Return Ratio and Return on Equity Ratio. It was determined that there was a statistically significant difference in the 10% confidence interval in the Equity Ratio.

***Key Words:** Financial Reporting, IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, Financial Ratios.*

***JEL Classification:** M41, M48.*

1. GİRİŞ

Finansal raporlar; işletme ilgililerinin, işletmeye yönelik karar alma süreçlerinde kullandıkları önemli araçlardan biridir. Finansal raporlarda sunulan önemli bilgilerden birisi de hasılattır ve işletme performansının değerlendirilmesinde önemli bir göstergedir. Vergi mevzuatında ve uluslararası finansal raporlama standartlarında hasılatın belirlenmesi; finansal tablolara hangi tutarda, ne zaman ve nasıl yansıtılacağı düzenlenmiştir (Ataman & Cavlak, 2018, s. 404).

Mayıs 2014'te yayımlanan ve 2018 hesap dönemiyle birlikte uygulanmaya başlanan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı (TFRS 15) ile TMS 11, TMS 18, TFRS Yorum 13, TFRS Yorum 15, TFRS Yorum 18 ve TMS Yorum 31 standartları yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan standartların eksik yönlerinin giderilmesi için kapsamlı yeni bir standart oluşturulmuştur. TFRS 15 ile birlikte hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik tek bir yapı oluşturulması öngörülmüş ve hasılatla ilgili eski standartlardaki belirsizlikler ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle tüm sektörlerin hasılatla yönelik işlemleri için tek bir standardın olması amaçlanmıştır.

Hasılat konusunda muhasebe standartlarının belirleyicileri açısından GAAP (Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri) ile IFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) ilkeleri birbirinden farklılık göstermekteydi (Özerhan vd., 2015, s. 194). Söz konusu farklılıkların yanı sıra standartlar ile her sektöre özgü rehberlik sunmak yerine, bu yeni standart ile tüm sektörlerde genel bir hasılatı tanıma rehberliği sağlanmıştır (Munter, 2016, s. 30).

TFRS 15, hasılatın tanınmasında kontrolün aktarılmasına odaklanan bir model sunmaktadır (Canada CPA, 2015, s. 7). Standart hasılatın oluşması sürecinde birden fazla adımı içeren sözleşmelere önemli değişiklikler getirmektedir. Standartla gelen en önemli değişiklik hasılatın beş adımlı bir model ile tanımlanması olmuştur. Artık kontrolün müşteriye geçip geçmediğine bakılarak hasılatın muhasebeleştirilmesinin zamanı belirlenmektedir (Dyson, 2015, s. 23).

TFRS 15 ile birlikte hemen hemen her bir işletme için değişim süreci başlamıştır (Silvia, 2015). Standart; sözleşmesiz satış yapan, mal veya hizmeti ifasıyla aynı anda peşin tahsilat yapan işletmeleri etkilememiştir fakat bununla birlikte uzun vadeli sözleşmeler yapan, tahsilatların vadeye yayıldığı, birden fazla yükümlülüğün olduğu ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinin zamana yayılı olan müşteri sözleşmelerini etkilemiştir (Calayoğlu & Yılmaz, 2016, s. 18).

Hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik ilkeler bazı sektörler için küçük değişiklikler getirirken, bazı sektörlerde ise kapsamlı değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Özerhan vd., 2015, s. 195). Standart gayrimenkul, inşaat, havacılık, telekomünikasyon, yazılım, fason üretim ve savunma sanayi alanında faaliyette bulunan işletmelere önemli değişiklikler getirmekte; diğer işletmelere ise kolay bir geçişi öngörmektedir (Köse & Şengül Çelikay, 2015, s. 20).

Hasılat Kavramı

Hasılat işletmenin finansal performansını değerlendirmede en önemli göstergelerden biridir. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardına dair detaylı açıklamalardan önce hasılat ve hasılat kavramının ilişkili olduğu gelir ve kazanç kavramlarına standartlar çerçevesinde açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Standartta tanımlandığı üzere gelir: *“ortakların yaptığı katkılarla ilgili olanlar hariç olmak üzere, hesap dönemi boyunca özkaynakta bir artışa yol açan varlık girişleri veya varlıklarda artışlar veya yükümlülüklerde azalmalar şeklinde iktisadi faydada meydana gelen artışlardır”* (TFRS 15, 2016, s. Ek A).

Gelir tanımı hasılat ve kazancın her ikisini birden içerir. Gelir kavramı; hasılat, gelir ve kazanç kavramları içinde en kapsayıcı olanıdır. *“Hasılat işletmenin olağan faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan gelirdir ve satış, ücret, faiz, temettü, lisans ücreti ve kira gibi çeşitli adlar taşır”* (KÇ, 2005, par. 4.29). *“Kazançlar ise gelir tanımına giren diğer kalemleri belirtir. Bunlar işletmenin olağan faaliyetlerinden doğabildiği gibi olağan olmayan faaliyetlerinden de ortaya çıkabilir. Kazançlar ekonomik yarardaki artışları ifade ederler ve özellikleri itibarıyla gelirlerden bir farkları yoktur”* (KÇ, 2005, par. 4.30).

Hasılat standardına göre müşteri “işletmenin olağan faaliyetlerinin çıktısı olan mal veya hizmetleri bedel karşılığı elde etmek amacıyla işletmeyle sözleşme yapan taraf” olarak tanımlanmıştır. Sözleşme ise “iki veya daha fazla taraf arasında yapılan, hukukten icra edilebilir hak ve yükümlülükler doğuran bir anlaşma” olarak tanımlanmıştır (TFRS 15, 2016, blm. Ek A).

Standardın Gelişimi

Dünyada finansal raporlama standartları alanında iki önemli kuruluş ve yayımladıkları standartlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar Merkezi Londra’da bulunan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından yayınlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ve Merkezi New York’ta bulunan Amerikan Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından yayınlanan ABD’de Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleridir (GAAP). Dünya ticaretindeki gelişmeler bu iki kurulu ortak çalışmaya yöneltmiştir. IASB ile FASB 18 Eylül 2002’de imzaladıkları Norwalk Anlaşmasıyla iki kurul tarafından yayımlanan standartları uyumlaştırma çalışması başlatılmıştır. (Şavlı, 2016, s. 20).

Hasılatla yönelik yeni bir standarda ihtiyaç duyulmasının nedeni söz konusu standart kurullarının ilkelerinin birbirinden farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır (Özerhan vd., 2015, s. 194). 2002 yılında IASB ve FASB, farklılıkların giderilmesi için ortak bir hasılat standardı projesine başlamışlar ve aşağıdaki hedeflere ulaşmayı amaçlamışlardır (Deloitte, 2018, s. 13):

- Mevcut standartlarda ve uygulamalarda bulunan uyumsuzlukları ve eksiklikleri ortadan kaldırmak,
- Hasılatın muhasebeleştirilmesinde ortaya çıkabilecek farklı durumlara cevap verebilecek ayrıntılı bir çerçeve oluşturmak,
- Hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin olarak, karar vericiler ve sermaye piyasaları açısından işletmelerin ve sektörlerin karşılaştırılabilir olmalarını sağlamak,
- Finansal tablo kullanıcılarına daha faydalı bilgiler sağlamak amacıyla dipnotlarda sunulan bilgileri nicelik ve nitelik yönünden geliştirmek,
- İşletmenin açıklamakla yükümlü olduğu çok sayıdaki bilgilerin sayısını azaltarak finansal tabloların hazırlanmasını kolaylaştırmak.

2002 yılında başlatılan proje çerçevesinde önce 2010 yılında standardın taslağı yayımlanmıştır (Jones & Pagach, 2013, s. 30). 2010’da yayınlanan taslak metinde gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, 14 Kasım 2011’de nihai taslak yayımlanmış ve 13 Mart 2012’ye kadar görüş ve önerilere açık bırakılmıştır. Standart 2015’ten erken uygulanmaya geçilmemesi kaydıyla 28 Mayıs 2014 tarihinde yayımlanmıştır (Köse & Şengül Çelikay, 2015, s. 21). 2002 yılında Norwalk Anlaşmasıyla başlayıp 28 Mayıs 2014’te standardın yayımlanması ile tamamlanan projenin önemli aşamaları aşağıdaki şekilde özetlenmiştir (Şavlı, 2016, s. 21).

Şekil 1: Hasılat Standardının Yayınlanma Süreci

2014’te TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı, 1 Ocak 2017’de veya bu tarihten sonra başlayan hesap dönemlerinde geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiş ancak, Eylül 2015’te yapılan değişiklik ile yürürlük tarihi 1 Ocak 2018’de veya bu tarihten sonra başlayan hesap dönemlerinde geçerli olmak üzere ertelenmiştir. 2016 yılında yapılan değişikliklerle bazı konulara ilave açıklamalar getirilmiş ve geçiş hükümlerine ilişkin dipnotlarda ilave kolaylıklar sağlanmıştır.

(Aktaş & Varol, 2017, s. 28). Türkiye’de ise “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” Standardı KGK (Kamu Gözetimi Kurumu) tarafından 9 Eylül 2016 Tarihli ve 29826 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır ve aşağıdaki standartların yerini almıştır (TFRS 15, 2016, par. C10):

- “TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri,
- TMS 18 Hasılat,
- TFRS Yorum 13 Müşteri Sadakat Programları
- TFRS Yorum 15 Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları,
- TFRS Yorum 18 Müşterilerden Varlık Transferleri ve
- TMS Yorum 31 Hasılat-Reklâm Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri”.

TFRS 15, özellikle eski hasılat standardının (TMS 18) yetersiz kaldığı düşüncesiyle yayınlanmış olan yorum standartlarına ilişkin hususları da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenden ötürü TFRS 15’in yürürlüğe girmesiyle; TMS 11 ve TMS 18 ile beraber ilgili yorumlar da yürürlükten kaldırılmıştır (Şavlı, 2016, s. 22).

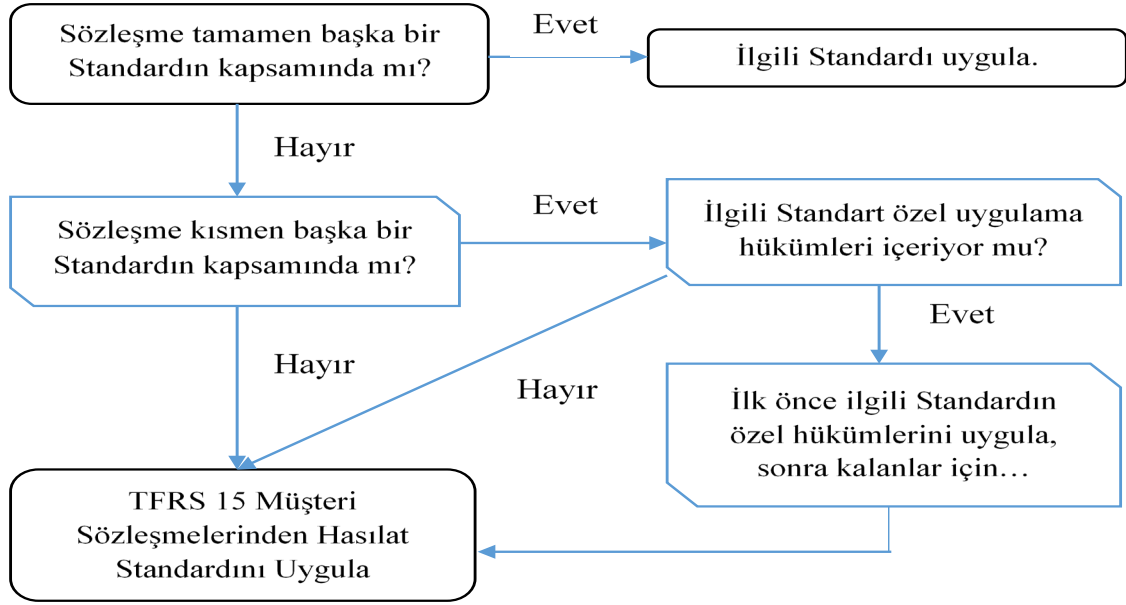
Standardın Amacı ve Kapsamı

Standardın amacı, “müşteriyle yapılan bir sözleşmeden doğan hasılatın ve nakit akışlarının niteliği, tutarı, zamanlaması ve belirsizliğine ilişkin faydalı bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına raporlanmasında işletmenin uygulayacağı ilkeleri düzenlemektir” (TFRS 15, 2016, par. 1). Bu bakımdan “standardın temel ilkesi, işletmenin müşterilerine taahhüt ettiği mal veya hizmetlerin devri karşılığında hak kazanmayı beklediği bedeli yansıtan bir tutar üzerinden hasılatı finansal tablolara yansıtmasıdır” (TFRS 15, 2016, par. 2).

İşletmeler bu amacı gerçekleştirmek için bu standardı, aşağıdakiler hariç, müşterileriyle yaptığı tüm sözleşmelere uygular (TFRS 15, 2016, s. 5):

- “TMS 17 Kiralama İşlemleri kapsamına giren kira sözleşmeleri,
- TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri kapsamına giren sigorta sözleşmeleri,
- Aşağıdaki standartlarda ele alınan finansal araçlar ve diğer sözleşmeye dayalı haklar veya yükümlülükler:
- TFRS 9 Finansal Araçlar,
- TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar,
- TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar,
- TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar,
- TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar.
- Aynı iş alanında faaliyet gösteren işletmeler arasında müşterilere veya potansiyel müşterilere satışları kolaylaştırmak adına yapılan parasal olmayan değişimler. Örneğin, bu Standart belirlenen farklı bölgelerdeki müşterilerinin talebini zamanında karşılamak amacıyla petrol takasında anlaşan iki petrol şirketi arasındaki sözleşmeye uygulanmaz”.

Müşteriyle yapılan bir sözleşme kısmen bu standart kısmen de yukarıda belirtilen diğer standartların kapsamında değerlendirilebilir (TFRS 15, 2016, par. 7). Müşteri ile yapılan bir sözleşmenin TFRS 15 kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesinde Şekil 2’deki gibi bir yol izlenebilir.

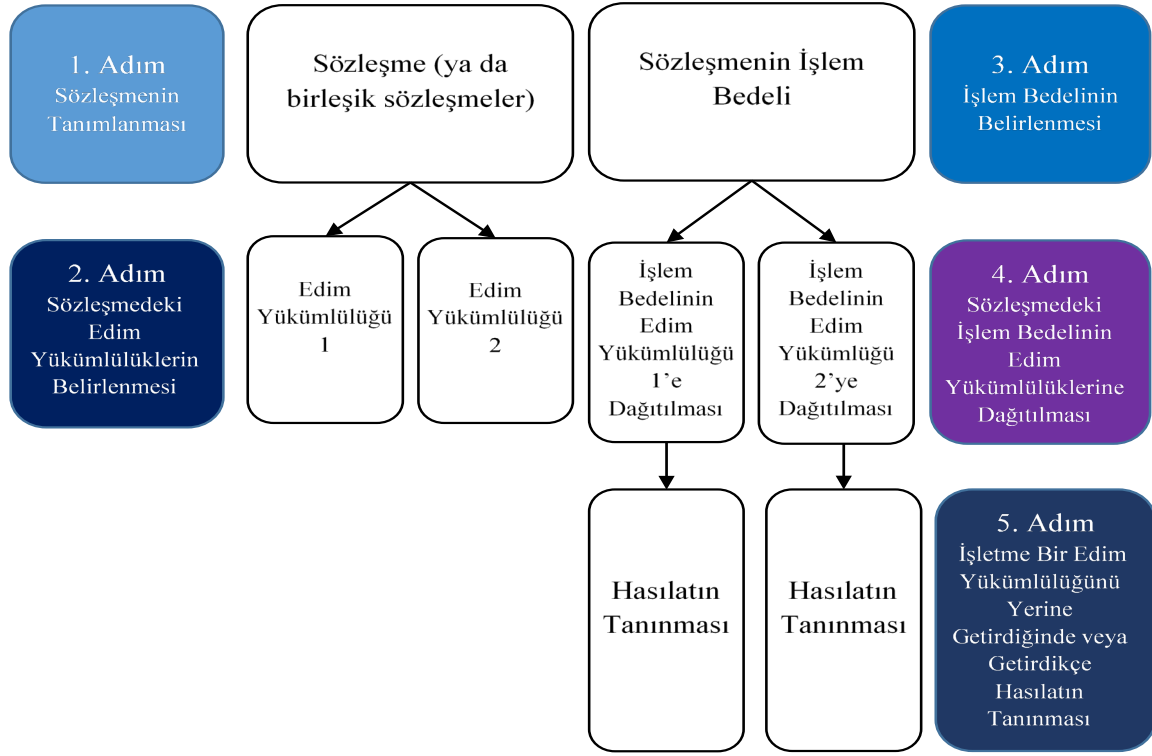

Şekil 2: Standardın Kapsamı Kaynak: (KPMG, 2016, s. 4)

Beş Adım Modeli

Standart, hasılatın muhasebeleştirilmesi sürecinde beş adımlı bir modeli ve hasılatın tanınması sürecinde; zamanın belirli bir noktasında veya süreç içerisinde muhasebeleştirme şeklinde tanımlanabilen iki yaklaşımı içermektedir. Model, hasılatın ne tutarda ve ne zaman muhasebeleştirilmesini belirlemek amacı ile müşteriyle yapılan sözleşmeye dayanan ve kontrolün transferini odak alan beş adım içeren bir yapıdan oluşmaktadır (Köse & Şengül Çelikay, 2015, s. 20). Beş adımlı model aşağıdaki aşamaları içermektedir:

- Sözleşmelerin tanımlanması,
- Sözleşmede kapsamındaki edim yükümlülüklerin belirlenmesi,
- İşlem bedelinin belirlenmesi,
- Sözleşmedeki işlem bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılması,
- İşletme edim yükümlülüğünü yerine getirdiğinde veya getirdikçe hasılatın tanınması. Şekil 3'te hasılatın tanınmasında standardın öngördüğü beş adım modelin nasıl uygulanacağı açıklanmıştır.

Şekil 3: Hasılatın Tanınmasında Beş Adım Modeli

Kaynak: (KPMG, 2016, s. 6)

➤ Sözleşmenin Tanımlanması

Hasılatın muhasebeleştirilmesinde birinci adım sözleşmenin tanımlanmasıdır. Standartta sözleşme ve sözleşmenin tarafı olan müşteri kavramları tanımlanmıştır. Buna göre müşteri; “işletmenin olağan faaliyetlerinin çıktısı olan mal veya hizmetleri bedel karşılığı elde etmek amacıyla işletmeyle sözleşme yapan taraftır” ve sözleşme de “iki veya daha fazla taraf arasında yapılan, hukuken icra edilebilir hak ve yükümlülükler doğuran bir anlaşmadır” (TFRS 15, 2016, s. 19).

Müşteriyle yapılan herhangi bir sözleşmenin Standart kapsamında değerlendirilebilmesi için aşağıdaki hususların tamamının yerine getirilmesi gerekmektedir (TFRS 15, 2016, par. 9):

- “Sözleşmenin tarafları sözleşmeyi onaylamış ve kendi edim yükümlülüklerini yerine getirmeyi taahhüt etmiştir,
- İşletme, devredilecek mal veya hizmetler ile ilgili her bir tarafın haklarını tanımlayabilmektedir,
- İşletme, devir edilecek mal veya hizmetlere karşılık yapılacak ödeme koşullarını tanımlayabilmektedir,
- Sözleşme özü itibarıyla ticari niteliktedir,
- İşletmenin müşteriye devredilecek mal veya hizmetler karşılığında hak edeceği bedeli tahsil edecek olması muhtemeldir.

➤ Sözleşmedeki Edim Yükümlülüklerin Belirlenmesi

Sözleşmenin tanımlanmasından sonra sözleşmedeki edim yükümlülüklerinin belirlenmesi gerekir. Ayırıştırma aşaması olarak da adlandırılan bu süreç birçok kurum için, hasılatın tanınmasında önemli bir adımdır (Deloitte, 2015, s. 6). Standarda göre edim yükümlülüğü (TFRS 15, 2016, par. 22):

- “Farklı bir mal veya hizmet (mal veya hizmetler paketi) ya da”
- “Büyük ölçüde benzerlik gösteren ve devrinde aynı yöntem izlenen bir seri farklı mal veya hizmetin müşteriye devredilmesine dair yapılan sözleşmedeki bir taahhüttür.”

Hasılatın tanınabilmesi için sözleşme kapsamında müşteriye sunulması beklenen hizmetlerin yerine getirilmesi ve sözleşme kapsamında belirtilen malların ilgiliye devredilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı, sözleşmenin başında ilgililerin yükümlülüklerinin, özellikle de satıcının müşterisine olan edim yükümlülüklerinin belirlenmiş olması önem arz etmektedir (Şavlı, 2016, s. 35).

“Müşteriyle yapılan bir sözleşmede genellikle işletmenin müşteriye devretme taahhüdünde bulunduğu mal veya hizmetler açıkça belirtilir. Bununla birlikte, müşteriyle yapılan bir sözleşmede tanımlanan edim yükümlülükleri sözleşmede açık bir şekilde belirtilen mal veya hizmetlerle sınırlı olmayabilir” (TFRS 15, 2016, par. 24). Bundan dolayı işletmenin faaliyet gösterdiği sektördeki uygulamalar kapsamında malın veya hizmetin ulaştırılmasında müşteriye haklı bir beklenti oluşturacak nitelikteki durumlar sözleşmede yer almalıdır (Keskin & Dinçer, 2017, s. 227).

➤ İşlem Bedelinin Belirlenmesi

Sözleşmedeki edim yükümlülüklerinin belirlenmesinden sonra işlem bedelinin belirlenmesi gerekir. Standartta işlem bedeli, “işletmenin üçüncü şahıslar adına tahsil edilen tutarlar hariç (örneğin bazı satış vergileri), taahhüt ettiği mal veya hizmetleri müşteriye devretmesi karşılığında hak etmeyi beklediği bedel” olarak tanımlanmıştır. “Müşteriyle yapılan bir sözleşmede taahhüt edilen bedel, sabit tutarları, değişken tutarları veya her ikisini içerebilir. İşlem fiyatı tespit edilirken sözleşme hükümleriyle beraber ticari teamüller de dikkate alınır” (TFRS 15, 2016, par. 47).

➤ İşlem Bedelinin Dağıtılması

Müşteri sözleşmelerinin tek bir edim yükümlülüğü içerdiği veya bir seri, benzer nitelikte mal ve hizmet devrinin söz konusu olduğu durumlarda, işlem bedelinin dağıtımına gerek olmayacaktır. Ancak özellikle çok unsurlu sözleşmeler açısından, birden fazla mal veya hizmetin tek bir paket olarak sunulduğu durumlarda; işlem bedelinin, sözleşmenin kapsadığı farklı mal ve hizmetlere dağıtılması hasılatın belirlenmesi sürecinde önemli bir adım olmaktadır (TFRS 15, 2016, par. 75). “İşletme açısından, işlem bedelinin dağıtılmasındaki amaç, işlem bedelinin her bir edim yükümlülüğüne (veya farklı mal veya hizmete) tahsisidir” (TFRS 15, 2016, par. 73). Bu amaç doğrultusunda, işlem bedeli, sözleşme kapsamında belirlenmiş olan edim yükümlülüklerinin münferit olarak tek başına satış fiyatı esas alınarak oransal bir şekilde dağıtılır.

➤ Hasılatın Tanınması

Standartta göre işletme “edim yükümlülüklerinin ifa edilmesiyle hasılatı tanır. İşletme sözleşme kapsamında taahhüt edilen mal veya hizmetleri müşterisine devrederek; edim yükümlülüğünü yerine getirdiğinde veya getirdikçe hasılatı finansal tablolara alır. Bir varlığın kontrolü, müşterinin eline geçtiğinde veya geçtikçe varlık devredilmiş olur. İşletme, her bir edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak mı yoksa belirli bir anda mı yerine getireceğini sözleşme başlangıcında belirler. Bir edim yükümlülüğü zamana yayılı olarak yerine getirilmiyorsa, belirli bir anda yerine getirilir” (TFRS 15, 2016, ss. 31-32).

“Genellikle mal satışlarında yükümlülüğün yerine getirilmesi malın müşteriye teslim edilmesiyle birlikte, kontrolün de müşteriye geçmesi anlamına gelir ve böylece, yükümlülükler bir anda yerine getirilmiş olur. Hizmet satışlarında ise yükümlülüklerin zamana yaygın olarak yerine getirilmesi daha sık rastlanan bir durumdur. Yıllara yaygın inşaat projeleri, yükümlülüklerin zamana yaygın olarak yerine getirilmesinin en tipik örneğidir” (Şavlı, 2016, s. 36).

2. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Mayıs 2014’te yayımlanan ve 2018 hesap dönemiyle birlikte uygulanmaya başlanan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı ile birlikte, hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik tek bir yapı oluşturularak, tüm sektörlerin hasılatı yönelik işlemleri için tek bir standardın olması amaçlanmıştır. TFRS 15 standardının uygulaması öncesinde literatürde, TFRS 15’ten etkilenmesi muhtemel sektörlerle ilgili olarak araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada, TFRS 15 standardının uygulanması ile birlikte, uygulamadan etkilenen sektörlerin ve uygulamanın finansal raporlama üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında, BİST 100 endeksi şirketlerin finansal raporları incelenerek hasılat standardının etkisi, finansal raporlar üzerinden yapılan içerik analizi ile incelenmiştir. BİST 100 endeksi, Borsa İstanbul Pay Piyasası için temel endeks olarak kullanılmaktadır. Yıldız Pazar'da işlem gören şirketler arasından seçilen 100 paydan oluşmakta olup BIST 30 ve BIST 50 endekslerine dâhil payları da kapsar.(BİST Pay Endeksleri Temel Kuralları, 2016, s. 4). Standardın uygulaması 1 Ocak 2018'de veya bu tarihten sonra başlayan hesap dönemlerini kapsadığından, BİST-100 şirketlerinin 2018 yılı finansal raporları araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. TFRS 15 etkisini açıklayan şirketlerin 31 Aralık 2018 tarihli finansal tablolarından, TFRS 15 uygulama önce ve sonrası finansal oranları hesaplanmıştır.

TFRS 15 Hasılat Standardının uygulamasının etkisi; sektörel ve finansal oranlar üzerindeki etki olmak üzere iki temel başlıkta incelenecektir. Sektörel etkisi kapsamında, standardın etkilediği sektörler ve etkileme oranları değerlendirilecektir. Finansal oranlar üzerindeki etkisi ise standardın ilk uygulaması ile birlikte, etki açıklayan şirketlerin uygulama öncesi ve sonrası finansal oranlarında farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı incelenerek, standardın finansal raporlamaya etkisi değerlendirilecektir.

3. TFRS 15 HASILAT STANDARDININ SEKTÖREL BAZDA ETKİLERİ

Tablo 1'de Uluslararası alanda 4 büyük denetim firmasının TFRS 15 uygulama öncesi sektörel bazda finansal tablo kalitesini etkileme düzeyleri verilmiştir.

Tablo 1: TFRS 15 Sektörel Etkiler: 4 Büyük Denetim Firmasının Beklentileri

Sektör	KPGM	EY	Deloitte	PWC
Sigortacılık	Orta	Orta/Düşük	Yok	Yok
İnşaat	Orta	Orta/Yüksek	Orta	Orta
Perakende	Orta	Orta	Orta	Orta
Gayrimenkul	Orta	Yok	Orta	Orta
Teknoloji	Orta	Yok	Orta/Düşük	Yüksek
Haberleşme	Yüksek	Yüksek	Yüksek	Yüksek
Enerji	Orta	Orta	Düşük	Düşük
Ulaşım	Orta	Yok	Yok	Düşük

Kaynak: (Tutino vd., 2019).

Tablo 1'de yer alan beklenti düzeyleri sayısal değerlere dönüştürülerek Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: TFRS 15 Sektörel Etkiler: 4 Büyük Denetim Firmasının Beklenti Düzeyleri

Not: Yok 0, Düşük 1, Orta 2, Yüksek 3 puan olarak değerlendirilmiştir.

Sektör	KPGM	EY	Deloitte	PWC	TOP	ORT	Etki Düzeyi
Sigortacılık	2	1,5	0	0	3,5	0,88	Yok
İnşaat	2	2,5	2	2	8,5	2,13	Orta
Perakende	2	2	2	2	8	2	Orta
Gayrimenkul	2	0	2	2	6	1,5	Düşük/Orta
Teknoloji	2	0	1,5	3	6,5	1,63	Düşük/Orta
Haberleşme	3	3	3	3	12	4	Yüksek
Enerji	2	2	1	1	6	1,5	Düşük/Orta
Ulaşım	2	0	0	1	3	0,75	Yok

TFRS 15 standardı uygulamasının, inşaat, perakende, bilişim, yazılım ve telekomünikasyon sektörlerini etkileyeceği düşünülmektedir. 22 adet BIST-100 şirketinin ilk uygulama yılı olan 2018 yılı finansal raporlarında TFRS 15 uygulama etkisine raporlarında yer vermişlerdir. Söz konusu şirketler Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: TFRS 15 Hasılat Standardının İlk Uygulamasında Etki Raporlayan Şirketler

SN	ŞİRKET	SEKTÖR	BAĞIMSIZ DENETİM FİRMALARI
1	AG ANADOLU GRUBU HOLDİNG A. Ş.	Mali Kuruluşlar	Deloitte
2	ALARKO HOLDİNG AŞ.	Mali Kuruluşlar	Deloitte
3	ARÇELİK A.Ş.	İmalat	PwC
4	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİC. AŞ.	Teknoloji	Yeditepe
5	DEVA HOLDİNG AŞ.	İmalat	E&Y
6	ENERJISA ENERJİ A.Ş.	Enerji	E&Y
7	HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.	Mali Kuruluşlar	PwC
8	HALK GAYRİMENKUL YATIRIM ORT. A.Ş.	Mali Kuruluşlar	Deloitte
9	KARSAN OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	İmalat	Deloitte
10	KARTONSAN KARTON SANAYİ VE TİC. AŞ.	İmalat	Gürel
11	KOÇ HOLDİNG A.Ş.	Mali Kuruluşlar	PwC
12	NETAŞ TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	Teknoloji	KPGM
13	PEGASUS HAVA TAŞIMACILIĞI A.Ş.	Ulaştırma	E&Y
14	SOK MARKETLER TİCARET AS.	Perakende	Deloitte
15	TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG AŞ.	Mali Kuruluşlar	E&Y
16	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	İmalat	E&Y
17	TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	Haberleşme	PwC
18	TÜRK HAVAYOLLARI A.O.	Ulaştırma	KPGM
19	TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	Haberleşme	KPGM
20	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.	Mali Kuruluşlar	E&Y
21	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ AŞ.	İmalat	PwC
22	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.	İmalat	PwC

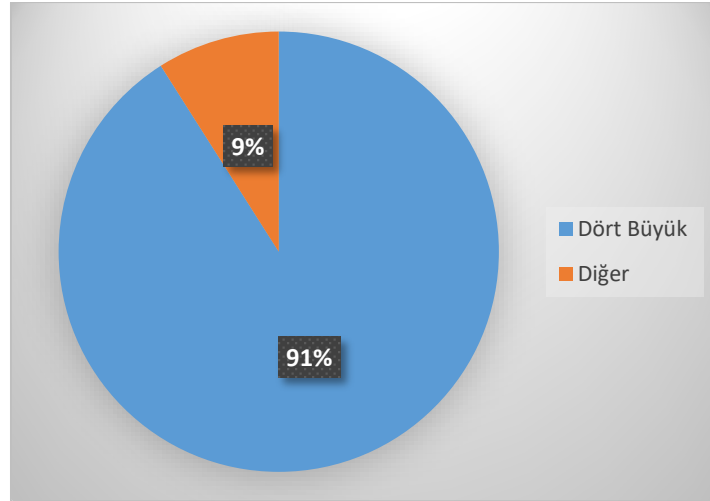
Kaynak: (KAP, 2020)

Tablo 4'te 2018 yılı finansal raporlarında TFRS 15 etkisi açıklayan şirketlerin sektörel dağılımları verilmiştir. 22 şirket içinde 7 şirket ile imalat sektörü ve 7 şirket ile mali kuruluşlar sektöründe en fazla etki açıklayan şirketlerin ait olduğu sektörler olarak ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4: TFRS 15 Etkisini Açıklayan Şirketlerin Sektörel Dağılımı

SEKTÖR	ŞİRKET SAYISI	(%)
Enerji	1	4,55
Haberleşme	2	9,09
İmalat	7	31,82
Mali Kuruluşlar	7	31,82
Perakende	1	4,55
Teknoloji	2	9,09
Ulaştırma	2	9,09
TOPLAM	22	100

TFRS 15 standardının etkisini açıklayan şirketlerin sektörel dağılımı ele alındığında en fazla etkilenen sektörler imalat ve mâli kuruluşlardır. Bu sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin BİST 100 endeksinde yer alan şirketler içindeki oranının fazla olması bu etkiyi açıklamaktadır. TFRS 15 standardının sektörler bazında etkisinin daha iyi analizinin yapılabilmesi için, BİST 100'deki şirketlerin sektörel oranlarını incelemek daha uygun olacaktır.

Şekil 4: Araştırma Kapsamındaki Şirketlerin Bağımsız Denetim Şirketleri

Şekil 4'te Araştırma kapsamına dâhil edilen şirketlerin bağımsız denetim firmaları gösterilmektedir. Bağımsız denetim firmalarının 22 tanesi ve oran olarak % 91 gibi büyük oranda 4 büyük bağımsız denetim firması tarafından denetlendiği tespit edilmiştir.

Tablo 5: TFRS 15 Sektörel Bazda Bağımsız Denetim Raporlarında Tanımlanmış Kilit Denetim Konuları

SEKTÖR	Kilit Denetim Konuları (A)	BİST 100 Şirket Sayısı (B)	A / B (%)
Eğitim Sağlık	-	1	-
Enerji	-	6	-
Haberleşme	2	2	100
İmalat	1	41	2
İnşaat	-	1	-
Madencilik	-	2	-
Mali Kuruluşlar	1	33	3
Perakende	1	6	17
Spor	-	2	-
Teknoloji	2	4	50
Ulaştırma	2	2	100
Toplam	9	100	

Kilit denetim konuları (KDK), denetçinin mesleki muhakemesine göre finansal tabloların denetiminde en çok önem arz eden konulardır. KDK, denetçi tarafından üst yönetime bildirilen, denetçinin azami derecede dikkatini gerektiren ve denetimde en çok önem arz eden konular arasından seçilmektedir (BDS 701, 2017). Tablo 5'te TFRS 15 sektörel bazda bağımsız denetim raporlarında tanımlanmış (KDK) sayıları ve oranları gösterilmiştir. Sektörler incelendiğinde; BİST 100 Haberleşme ve Ulaştırma sektörlerindeki şirketlerin tamamında TFRS 15 KDK olarak tanımlanmıştır. Haberleşme ve Ulaştırma sektörlerini, BİST 100 Teknoloji sektöründe şirketlerin yarısının bağımsız denetim raporlarında TFRS 15'in KDK olarak tanımlandığı görülmektedir.

Tablo 6: TFRS 15 Sektörel Bazda Etki Dağılımı

SEKTÖR	TFRS 15 Etkisi Açıklayan Şirket Sayısı (A)	BİST 100 Şirket Sayısı (B)	A / B (%)	Etki Düzeyi
Eğitim Sağlık	-	1	-	Yok
Enerji	1	6	17	Düşük
Haberleşme	2	2	100	Yüksek
İmalat	7	41	17	Düşük
İnşaat	-	1	-	Yok
Madencilik	-	2	-	Yok
Mali Kuruluşlar	7	33	21	Düşük
Perakende	1	6	17	Düşük
Spor	-	2	-	Yok
Teknoloji	2	4	50	Orta
Ulaştırma	2	2	100	Yüksek
Toplam	22	100		

TFRS 15 Hasılat Standardının sektörel bazda etkileri Tablo 6'da gösterilmiştir. BİST 100 ulaştırma ve haberleşme sektörlerindeki şirketlerin tamamı 2018 finansal raporlarında TFRS 15 etkisine yer vermişlerdir. BİST 100 Teknoloji sektöründe yer alan şirketlerin yarısı TFRS 15 etkisini tespit etmişler ve 2018 yılı finansal raporlarında etki derecesini açıklamışlardır.

Mâli kuruluşlar sektöründe toplam şirket içindeki oranları % 32 olan 7 şirket, TFRS 15 etkisini açıklamışlardır. Bunlardan 6'sı Holding olup, 1 tanesi de Gayrimenkul yatırım ortaklığı şirkettir. Mâli kuruluşlar sektöründe yer alan bankaların tamamı TFRS 15 Hasılat Standardının etkisinin olmadığını açıklamışlardır. Yine bu sektörde yer alan Sigorta ve Emeklilik şirketleri için Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 2018/4 sayılı genelgesine göre, TFRS 15'e geçiş 1 Ocak 2021 tarihine ertelenmiştir.

Enerji, İmalat ve Perakende sektörlerinde BİST 100'de yer alan şirketlerin % 17'si TFRS 15 etkisini tespit edip, 2018 yılı finansal raporlarında açıklamışlardır. BİST 100 Eğitim Sağlık, İnşaat, Madencilik ve Spor sektörlerinde faaliyet gösteren şirketlerin tamamı, TFRS 15 etkisinin bulunmadığını açıklamışlardır.

Tablo 7: Literatür ve Araştırma Sonuçları Karşılaştırılması

Sektör	Literatürde Beklenen Etki Düzeyleri	BİST 100 Araştırma Sonuçları
Sigortacılık	Yok	Uygulama 2021 yılında başlayacak
İnşaat	Orta	Yok
Perakende	Orta	Düşük
Gayrimenkul	Düşük/Orta	Yok
Teknoloji	Düşük/Orta	Orta
Haberleşme	Yüksek	Yüksek
Enerji	Düşük/Orta	Düşük
Ulaşım	Yok	Yüksek

Tablo 7'de literatürde TFRS 15 uygulamasından etkileneceği düşünülen sektörler ile araştırmadan elde edilen BİST 100 şirketlerinin finansal raporlarına göre etkilenme sonuçları verilmiştir. TFRS 15 uygulamasından yüksek düzeyde etkilenen haberleşme sektörünün beklenen ve gerçekleşen etkilenme düzeyinin aynı olduğu görülmektedir. Teknoloji, enerji ve perakende sektörlerinin beklenen ve gerçekleşen etkilenme düzeylerinin aynı yönde orta seviyede olduğu söylenebilir. İnşaat ve gayrimenkul sektörlerinde ise, beklenen etkilenme düzeyi düşük/orta düzeyde beklenirken, BİST 100 aynı sektörlerde yer alan şirketlerin finansal raporlarında TFRS 15 uygulanmasında etkilenmedikleri tespit edilmiştir.

4. TFRS 15 HASILAT STANDARDININ FİNANSAL ORANLARA ETKİSİ

Araştırmada, TFRS 15 Hasılat Standardının finansal raporlamaya etkisinin ölçümü finansal oranlar üzerinden yapılacaktır. Bu kapsamda TFRS 15'in ilk uygulamasında etki açıklayan şirketlerin finansal oranları TFRS 15 uygulama öncesi ve sonrası finansal oranlar hesaplanarak, aralarında farklılık olup olmadığı ve varsa farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı test edilerek etki belirlenmeye çalışılacaktır.

4.1 Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmada, TFRS 15 standardının finansal oranlar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla, finansal oranların tamamını kullanmak yerine finansal oran grupları içinde ulusal ve uluslararası literatürde önemli olduğu kabul edilen seçilen finansal oranlardan faydalanılmıştır. Araştırmada kullanılacak oranlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar

Finansal Oranlar	Oranların Hesaplanması
Cari Oran (CO)	CO = Dönen Varlıklar / KVYK
Aktif Devir Hızı (ADH)	ROA = Net Satışlar / Aktif Toplam
Aktif Kârlılık Oranı (ROA)	ROA = Net Kar / Aktif Toplam
Özkaynak Kârlılık Oranı (ROE)	ROE = Net Kar / Özkaynaklar
Özmaynak Oranı (OKA)	OKA = Özkaynaklar / Pasif Toplam

Araştırma kapsamındaki TFRS 15 standardının finansal oranlar üzerindeki etkilerini değerlendirmek için, TFRS 15 etkilerini açıklayan BİST 100 farklı sektörlerdeki 22 şirketin Tablo 7'deki finansal oranlarının uygulama öncesi ve sonrası değerleri hesaplanarak, istatistiksel analizde kullanılmıştır.

4.2 Araştırmanın Bulguları

TFRS 15 standardının uygulaması öncesi ve sonrası finansal tablolardan hesaplanan finansal oranlar arasında farklılık olup olmadığının testinin yapılabilmesi için verilerin normal dağılıma uygunluğunun test edilmesi gerekir. Normallik testleri arasında en fazla kullanılan testler, Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleridir. Bu iki test istatistiğinden Kolmogorov-Smirnov örnek sayısı büyük olduğunda kullanılırken, Shapiro-Wilk testi örnek sayısı küçük olduğunda (örnek sayısı ≤ 50) kullanılır. Normallik testinde H_0 hipotezi verilerin normal dağılıma uygun olduğunu ifade ederken, H_1 hipotezi ile verilerin normal dağılıma uygun olmadığı ifade edilmektedir (Durmuş vd., 2016). Araştırma kapsamında geliştirilen Hipotezler aşağıdaki gibidir;

H_0 : Veri normal dağılımlıdır.

H_1 : Veri normal dağılımlı değildir.

Tablo 9: Normallik Testleri

	Kolmogorov-Smirnov		Shapiro-Wilk	
	İstatistik	Anlamlılık (p değeri)	İstatistik	Anlamlılık (p değeri)
TFRS 15 ÖNCESİ	,231	,200	,877	,296
TFRS 15 SONRASI	,232	,200	,879	,305

Geliştirilen hipotezlerin test sonuçları Tablo 9'da verilmiştir. Araştırmada 22 şirkete ait finansal oranlar kullanıldığından örnek sayısı 50'den küçük olduğu için Shapiro-Wilk testine bakarak karar verilmesi daha uygun olacaktır. TFRS 15 öncesi p değeri (0,296) $> 0,05$ olduğu için TFRS 15 öncesi finansal oran verileri normal dağılıma uygundur. TFRS 15 sonrası p değeri (0,305) $> 0,05$ olduğu için TFRS 15 sonrası finansal oran verileri normal dağılıma uygundur. Bu durumda her iki gruba ait verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı ile ilgili olarak kurulan " **H_0 : Veri normal dağılımlıdır**" hipotezi kabul edilir.

Shapiro-Wilk testine göre bir değişken hariç hepsinin normal dağılım gösterdiğini söylemekle birlikte daha detaylı bir analiz için, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakmak gerekir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 değerleri arasında yer alması durumunda verilerin normal dağılım gösterdiği ya da normal dağılıma yakın olduğu söylenebilir (Tabachnick & Fidell, 2007). TFRS 15 uygulama öncesi ve sonrası çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Çarpıklık/Basıklık Katsayıları

	Çarpıklık		Basıklık	
	İstatistik	Std. Hata	İstatistik	Std. Hata
TFRS 15 ÖNCESİ	1,315	,913	1,305	2,000
TFRS 15 SONRASI	1,300	,913	1,237	2,000

TFRS 15 uygulama öncesi ve sonrası çarpıklık (1,315- 1,300) ve basıklık (1,305-1,237) değerleri -1,5 ile +1,5 arasında olduğundan veriler normal dağılıma uygundur.

Araştırma kapsamında TFRS 15 etki raporlayan şirketlerin TFRS 15 uygulama öncesi ve sonrası finansal oranları hesaplanmıştır. Finansal oranlarla ilgili verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Finansal Oranlara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

ORAN	TFRS 15 ÖNCESİ			TFRS 15 SONRASI		
	Ortalama	Medyan	S.Sapma	Ortalama	Medyan	S.Sapma
CO	1,560	1,513	,837	1,535	1,511	,826
ADH	,753	,570	,725	,749	,562	,729
ROA	,0560	,0590	,0760	,0550	,0555	,0755
ROE	,141	,172	,124	,142	,172	,120
OK	,372	,363	,330	,367	,337	,330

Tablo 11’de verilen TFRS 15 öncesi ve sonrası finansal oranlara ait ortalamaların arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Söz konusu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadıklarının test edilmesi gerekmektedir.

Araştırmada TFRS 15 standardının uygulama öncesi ve sonrası finansal oranlara etkisinin araştırılması amaçlandığından, amaca uygun olarak hazırlanan verilerin test edilmesinde bağımlı örneklem t-testi kullanılacaktır. Bağımlı örneklem t-testi kullanılmasının nedeni; araştırma değişkenleri ile ilgili olarak bir durum öncesi ve sonrası ölçüm değerleri olması durumunda başka bir ifadeyle tekrar eden iki ölçümün karşılaştırılmasında bağımlı örneklem t-testi kullanılması gerektiğidir (Durmuş vd., 2016).

Tablo 12: Finansal Oranlar Eşleştirilmiş Örneklem Test Sonuçları

		Eşleştirme Farkları			t	p
		Ort.	S. Sapma	Std. Hata Ortalaması		
CO	TFRS 15 Öncesi-Sonrası	0,024	0,086	0,018	1,355	0,190
ADH	TFRS 15 Öncesi-Sonrası	0,004	0,020	0,004	1,015	0,322
ROA	TFRS 15 Öncesi-Sonrası	0,0009	0,003	0,0006	1,433	0,166
ROE	TFRS 15 Öncesi-Sonrası	-0,001	0,008	0,002	-0,786	0,440
OK	TFRS 15 Öncesi-Sonrası	0,005	0,015	0,003	1,734	0,098***

*p değeri = <0,01, **p değeri = <0,05 ve , ***p değeri = <0,10

Tablo 12’de TFRS 15 Hasılat Standardının uygulama öncesi ve sonrası finansal oranların eşleştirilmiş örneklem test sonuçları gösterilmiştir. Test sonuçlarına göre, TFRS 15 uygulamasının Cari Oran, Aktif Devir Hızı, Aktif Kârlılık Oranı ve Özkaynak Kârlılık Oranı üzerinde %1, %5 ve % 10 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Özkaynak Oranında ise; %1 ve % 5 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı, % 10 güven aralığında ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Özkaynak Oranındaki anlamlı farklılığın nedeni, TFRS 15 standart uygulamasının geçmiş yıllar karları ve dönem net kar rakamları üzerindeki etki düzeyinin yüksek olmasından kaynakladığı ifade edilebilir.

5. SONUÇ

Finansal raporlar işletme yönetimlerinin karar süreçlerinde kullandıkları önemli araçlardır. Hasılat, finansal raporlarda sunulan temel bir bilgi olarak işletme performansının değerlendirilmesinde önemli bir göstergedir. Vergi mevzuatında ve uluslararası finansal raporlama standartlarında hasılatın belirlenmesi; finansal tablolara hangi tutarda, ne zaman ve nasıl yansıtılacağı düzenlenmiştir.

Hasılat ile ilgili olarak uluslararası finansal raporlama standartlarında farklı düzenlemeler söz konusudur. Hasılat ile ilgili olarak farklı standartlarda yapılan farklı tanımlamalar ve uygulamada karşılaşılan karmaşıklık nedeniyle yeni bir standardın tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Mayıs 2014’te yayımlanan ve 2018 hesap dönemiyle birlikte uygulanmaya başlanan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı ile TMS 11, TMS 18, TFRS Yorum 13, TFRS Yorum 15, TFRS Yorum 18 ve TMS Yorum 31 standartları yürürlükten kaldırılmıştır. TFRS 15 ile birlikte tüm sektörlerde hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik tek bir yapı oluşturularak, hasılatla ilgili eski standartlardaki belirsizlik ve karmaşıklığın ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

TFRS 15 Standardı, hasılatın muhasebeleştirilmesi sürecinde; sözleşmelerin belirlenmesi, sözleşme kapsamındaki edim yükümlülüklerin belirlenmesi, işlem bedelinin belirlenmesi, işlem bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılması ve edim yükümlülüklerinin yerine getirdikçe hasılatın tanımlanması olmak üzere beş adımlı bir modeli kapsamaktadır. Hasılatın tanınması sürecinde ise; zamanın belirli bir noktada veya süreç içerisinde muhasebeleştirme şeklinde tanımlanabilen iki yaklaşımı içermektedir.

Literatürde TFRS 15 standardının bazı sektörler için küçük değişiklikler, bazı sektörlerde ise kapsamlı değişiklikleri beraberinde getireceği öngörülmektedir. Kapsamlı değişiklik getireceği düşünülen sektörler; gayrimenkul, inşaat, perakende, gayrimenkul, teknoloji, haberleşme, enerji ve havacılık olarak ifade edilmektedir.

Çalışmada, TFRS 15 standardı uygulamasının etkisi; sektörel ve finansal oranlar üzerindeki etki olmak üzere iki temel başlıkta incelenmiştir.

2018 yılı finansal raporlarında TFRS 15 etkisi açıklayan BİST 100’de yer alan 22 şirket içinde 7 şirket ile imalat sektörü ve 7 şirket ile mali kuruluşlar sektöründe en fazla etki açıklayan şirketlerin ait olduğu sektörlerdir. Söz konusu sektörlerde etki açıklayan şirketlerin sayısı BİST 100 içinde ilgili sektörlerde ait şirketlerin fazla olması olarak açıklanabilir. TFRS 15 etkisi açıklayan şirketlerin bağımsız denetim firmalarının % 91 gibi büyük oranda 4 büyük bağımsız denetim firması tarafından denetlenmektedir. Denetim firmaları tarafından, haberleşme, ulaştırma sektörlerindeki şirketlerin tamamında, teknoloji sektöründe yer alan şirketlerin ise yarısında TFRS 15 standardının ilk uygulaması kilit denetim konusu olarak tanımlanmıştır.

TFRS 15 standardı uygulamasının ulaştırma ve haberleşme sektörlerini yüksek düzeyde, teknoloji sektörünü orta düzeyde, enerji, imalat, mali kuruluşlar ve perakende sektörlerini düşük düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. BİST 100 eğitim sağlık, inşaat, madencilik ve spor sektörlerinde yer alan şirketler finansal raporlarında TFRS 15 etkisi açıklamamışlardır.

TFRS 15 standardının finansal raporlamaya etkisi seçilen finansal oranlar üzerinden değerlendirilmiştir. TFRS 15 standardının uygulama öncesi ve sonrası hesaplanan finansal oranlara ait ortalamaların arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Söz konusu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadıkları bağımlı örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre, TFRS 15

uygulanmasının Cari Oran, Aktif Devir Hızı, Aktif Karlılık Oranı ve Özkaynak Karlılık Oranı üzerinde %1, %5 ve % 10 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Özkaynak Oranında ise; %1 ve % 5 güven aralığında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı, % 10 güven aralığında ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre standardın uygulanmaya başlanmasıyla birlikte Özkaynak Oranındaki bu anlamlı farkın nedeni olarak, standardın Özkaynaklar grubunda ki geçmiş yıllar kârları ve dönem net kârı kalemlerinde yapılan düzeltme tutarlarının yüksek tutarlarda olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Bu çalışma, BİST 100 şirketlerinin 2018 yılı finansal raporları üzerinden gerçekleştirilmiştir. TFRS 15 standardının finansal raporlama üzerindeki etkileri sonraki yıllarda veya farklı sektörler üzerinde şirketlerin yayınladığı finansal raporlar ve farklı oranlar üzerinden yapılarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, R., & Varol, İ. D. (2017). Yeni Hasılat Standardı UFRS 15'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi: Çok Unsurlu Sözleşmeler Ve Sözleşme Değişiklikleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 73, 27-50. <http://journal.mufad.org.tr/attachments/article/883/2.pdf>
- Ataman, B., & Cavlak, H. (2018). UFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat: Temel İlkelerin İncelenmesi ve Bir Uygulama. *M U İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 403-430. <https://doi.org/10.14780/muiibd.384075>
- BDS 701. (2017). *Bağımsız Denetim Standardı 701: Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçinin Raporunda Bildirilmesi*. Kamu Gözetimi Kurumu (KGK).
- BİST Pay Endeksleri Temel Kuralları*. (2016). <http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/endeksler/bist-pay-endeksleri-temel-kurallari.pdf?sfvrsn=4>
- Calayoğlu, İ., & Yılmaz, R. (2016). TFRS-15'e Göre Yazılım Sektöründeki Sözleşmelerin Hasılatının Hesaplanması ve Tanınması. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 18-42.
- Canada CPA. (2015). *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers Your Questions Answered*. Chartered Professional Accountants of Canada. <https://www.cpacanada.ca/~media/site/business-and-accounting-resources/docs/ifrs-15-revenue-from-contracts-with-customers-your-questions-answered-july-2015.pdf>
- Deloitte. (2015). *Implementing IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers A practical guide to implementation issues for the travel, hospitality and leisure sector*. Deloitte.
- Deloitte. (2018). *Revenue from Contracts with Customers A guide to IFRS 15*. Deloitte. <https://www.iasplus.com/en/publications/global/guides/a-guide-to-ifrs-15/file>
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., & Çinko, M. (2016). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi* (C. 1-6). Beta.
- Dyson, R. A. (2015). Case studies in the new revenue recognition guidance. *The CPA Journal*, 85(3), 22.
- Jones, J. P., & Pagach, D. (2013). The Next Step for Revenue Recognition: Examining the New Principles-Based Five-Step Model. *The CPA Journal*, 83(10), 30-34. <http://link.galegroup.com/apps/doc/A348330954/AONE?sid=googlescholar>
- KAP. (t.y.). *KAP Sektörler*. Geliş tarihi 27 Aralık 2018, gönderen <https://www.kap.org.tr/tr/Sektorler>
- KÇ. (2005). *Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- Keskin, A. İ., & Dinçer, B. (2017). UFRS 15—Müşteri Sözleşmelerinden Elde Edilen Hasılat Standardının İncelenmesi ve Telekomünikasyon Sektörüne İlişkin Bir Uygulama. *Maliye Finans Yazıları*, 1(103), 219-246. <http://dergipark.gov.tr/mfy/307964>

TFRS 15 - Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Finansal Raporlamaya Etkisi: BİST 100 Üzerine Bir Araştırma

- Köse, T., & Şengül Çelikay, D. (2015). Yeni Hasılat Standardı ve Getirdiği Değişiklikler. *Mali Cozum Dergisi/Financial Analysis*, 25(127), 19-44.
- KPMG. (2014). *Issues In-Depth: Revenue from Contracts with Customers* (s. 204). KPMG International Standards Group. <http://www.execed.kpmg.com/content/PDF/Revenue-from-Contracts-with-Customers.pdf>
- KPMG. (2016). *First Impressions: Revenue From Contracts with Customers*. KPMG International Standarts Group. <https://www.in.kpmg.com/ifrs/files/first-impressions-revenue-IFRS15.pdf>
- Munter, P. (2016). The New Revenue Recognition Standard: Implications for Healthcare Companies. *Management Accounting Quarterly*, 17(2), 30-39.
- Özerhan, Y., Marşap, B., & Yanık, S. S. (2015). IFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat Standardının İrdelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası*, 17(2), 193-226. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=108659061&lang=tr&site=eds-live&authtype=ip,uid>
- Silvia, M. (2015, Şubat 16). *IFRS 15 Examples: How IFRS 15 Affects Your Company*. IFRSbox. <http://www.ifrsbox.com/ifrs-15-examples/>
- Şavlı, T. (2016). *UFRS 15 Kapsamında Açıklama ve Örneklerle Hasılatın Raporlanması*. İSMMM Yayınları; 164.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5. bs). Pearson/Allyn & Bacon.
- TFRS 15. (2016). *Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TFRS Yorum 13. (2008). *Müşteri Sadakat Programları*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TFRS Yorum 15. (2009). *Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TFRS Yorum 18. (2009). *Müşterilerden Varlık Transferleri*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TMS 11. (2005). *İnşaat Sözleşmeleri*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TMS 18. (2005). *Hasılat*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- TMS Yorum 31. (2007). *Hasılat – Reklam Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri*. Kamu Gözetimi Kurumu.
- Tutino, M., Regoliosi, C., Mattei, G., Paoloni, M., & Pompili, M. (2019). Does the IFRS 15 impact earnings management? Initial evidence from Italian listed companies. *African Journal of Business Management*, 13(7), 226-238.